

Antropomorfizacja postaci zwierzęcej na podstawie wybranych utworów z fikcjonalnej prozy niderlandzkiej XIX, XX i XXI wieku

Streszczenia

1. Streszczenie w języku polskim

Niniejsza rozprawa zatytułowana nosi tytuł „Antropomorfizacja postaci zwierzęcej na podstawie wybranych utworów z fikcjonalnej prozy niderlandzkiej XIX, XX i XXI wieku”. Temat podjęty w pracy dotyczy zatem literackich postaci zwierzęcych obdarzonych cechami ludzkimi. W innych pracach badawczych analizy tego typu bohaterów wykazują brak pogłębionego zastanowienia nad istotą antropomorfizacji jako zabiegu poetyckiego. Zadaniem niniejszej rozprawy jest ustalenie, czym jest antropomorfizacja postaci zwierzęcej, jakie są jej rodzaje oraz w wyniku jakichś strategii narracyjnych dochodzi do powstania efektu antropomorfizacji.

W rozprawie stawiam hipotezę, iż antropomorfizacja jest zabiegiem niejednorodnym – możliwym jest wyszczególnienie różnych jej kategorii. Na podstawie analizy bazującej na różnych myślach filozoficznych i literaturoznawczych proponuję podział antropomorfizacji na cztery typy zależne od aspektu zwierzęcia (kombinacja dualistyczna umysł i ciało), które dalej konfrontuję z teorią narratologiczną Mieke Bal. W zależności od perspektywy narracyjnej (narracje i fokalizacje w utworze) antropomorfizacja uzyskuje inne uzasadnienie jako strategia poetycka w utworze. Stąd możliwe jest wyszczególnienie szesnastu wariantów antropomorfizacji, przy czym nie wszystkie z nich występują równie często w badanym korpusie. Na podstawie zebranego materiału dzielę najpopularniejsze warianty między 3 strategie antropomorfizacji, świadczące o najbardziej typowych cechach postaci zwierzęcia antropomorficznego.

Rozważania narratologiczne uzupełniam współczesnymi badaniami z zakresu *animal studies* (ekokrytyka, zookrytyka, zoopoetyka, zoosemiotyka), które w sposób szczególnie zwracają uwagę na figurę zwierzęcia w literaturze jako znaku lub integralnej dla fabuły, unikalnej postaci. Dzięki metodom z tego zakresu w trakcie analizy większą uwagę poświęcam przede wszystkim aspektom komunikowania się zwierzęcia ze światem wokół niego – czy to z pomocą języka ludzkiego, czy zgodnie z oczekiwaną przez czytelnika etologią zwierzęcia.

Pierwsze dwa rozdziały rozprawy poświęcam na przybliżenie kwestii teoretycznych: stanu badań, teorii posthumanistycznych i narratologicznych; oraz na zaprezentowanie wspomnianego wyżej modelu teoretycznego analizy relacji 354

antropomorfizacji do narracji. W rozdziale 3. skupiam się na przedstawieniu tych gatunków literackich, które można uznać za najsilniej wpływające na szeroko rozumianą literaturę współczesną Niderlandów wykorzystującą topikę zwierzęcą. Mam tu na myśli eposy zwierzęce, bajki zwierzęce, emblematy i powiastkę filozoficzną. Rozdziały 4.-7. poświęcam analizie korpusu badawczego, skupiającego się na wyborze wybitnych lub wartościowych względem tematu rozprawy utworów z fikcjonalnej prozy niderlandzkiej XIX, XX i XXI wieku. Każdy rozdział odpowiada jednej ze wspomnianych wcześniej strategii antropomorfizacji. W ramach każdego z rozdziałów utwory dla ułatwienia omawiane są chronologicznie względem daty powstania. Rozdział 7. stanowi ekskurs prezentujący jeden z teoretycznie trudniejszych w realizacji wariantów antropomorfizacji.

Wnioski płynące z analizy sugerują, iż model analizy proponowany w rozdziale 2. sprawdza się i stanowi wartościowe narzędzie pomocne w badaniu antropomorficznych postaci – co ważne – nie tylko zwierzęcych. Udowadnia to także, iż antropomorfizacja rzeczywiście jest różnorodnym zabiegiem poetyckim, który w zależności od narracji może mieć różne funkcje i wymagać innych zasad światotworzenia, aby postaci zwierzęca była wiarygodna w ramach danego świata przedstawionego. Przedstawione strategie są też uniwersalne niezależnie od wieku czy gatunku literackiego. Jak wynika z analiz w rozdziałach 4.-6., w ramach omówienia każdej z poszczególnych strategii możliwe było wykazanie jej obecności na podstawie utworów z XIX, XX i XXI. Zatem opisana klasyfikacja różnych strategii i wariantów antropomorfizacji jest zasadna, uniwersalna i może być stosowana niezależnie od daty powstania utworu.

2. Streszczenie w języku angielskim

The title of the dissertation is "Anthropomorphization of an animal figure based on selected works from the fictional Dutch prose of the 19th, 20th and 21st centuries". The topic taken up in the work therefore concerns literary animal characters endowed with human features. In other research works, analyzes of this type of heroes show a lack of in-depth reflection on the essence of anthropomorphization as a poetic device. The purpose of this dissertation is to determine what the anthropomorphization of an animal figure is, what are its types, and what kind of narrative strategies lead to the occurrence of the effect of anthropomorphization. 355

In the dissertation, I hypothesize that anthropomorphization is a heterogeneous procedure - it is possible to specify its various categories. On the basis of an analysis based on various philosophical and literary thoughts, I propose a division of anthropomorphization into four types depending on the aspect of the animal (dualistic combination of mind and body), which I then confront with Mieke Bal's narratological theory. Depending on the narrative perspective (narratives and focalizations), anthropomorphization receives a different justification as a poetic strategy in the poem. Hence, it is possible to specify sixteen variants of anthropomorphization, although not all of them occur equally often in the researched corpus. Based on the collected material, I divide the most popular variants into 3 anthropomorphization strategies, showing the most typical features of an anthropomorphic animal.

I supplement the narratological considerations with contemporary research in the field of animal studies (ecocriticism, zoocriticism, zoopoetics, zoosemiotics), which in a unique way focus on the figure of the animal in literature as a sign or a unique character integral to the plot. Thanks to the methods in this field, during the analysis, I pay more attention to the aspects of the animal's communication with the world around it - whether with the help of human language or in accordance with the ethology of the animal expected by the reader.

In the first two chapters of the dissertation I present theoretical issues: the state of research, posthumanist and narratological theories; and to present the above-mentioned theoretical model of analysis of the relationship between anthropomorphization and narration. In chapter 3, I focus on the presentation of those literary genres that can be considered as having the strongest influence on the broadly understood contemporary literature of the Netherlands using animal themes: animal epics, animal fables, emblems and a philosophical tale. In Chapters 4-7 I analyze the research corpus, focusing on the selection of outstanding or valuable works from the fictional Dutch prose of the 19th, 20th and 21st centuries in relation to the subject of the dissertation. Each chapter corresponds to one of the aforementioned anthropomorphization strategies. Within each chapter, the works are discussed chronologically according to the date of creation for ease of use. Chapter 7 is an excursion presenting one of the theoretically more difficult variants of anthropomorphization. 356

The conclusions of the analysis suggest that the model of analysis proposed in Chapter 2 works well and is a valuable tool to help in the study of anthropomorphic figures – importantly – not only animals. It also proves that anthropomorphization is indeed a diverse poetic device, which, depending on the narrative, may have different functions and require different principles of world-creation in order for the animal character to be credible within a given presented world.

The presented strategies are also universal, regardless of age or literary genre. As can be seen from the analyzes in chapters 4-6, when discussing each of the individual strategies, it was possible to demonstrate its presence on the basis of works from the 19th, 20th and 21st centuries. Therefore, the described classification of various strategies and variants of anthropomorphization is justified, universal and can be used regardless of the date of creation of the work.